

Jan Bobek

KOSMICKÝ IMPERATIV

Naše evoluce za hranicemi Země

Naše evoluce za hranicemi Země

Jan Bobek

TZ-one

Vydání první 2025

© Jan Bobek

© Mgr. Tomáš Zahradníček - TZ-one

ISBN: 978-80-7539-269-5 (ePub verze)

ISBN: 978-80-7539-270-1 (mobi verze)

ISBN: 978-80-7539-271-8 (PDF verze)

*Děkuji všem svým rozhodnutím a životním událostem, které mě
přivedly do této konkrétní přítomnosti.*

Kosmický imperativ: Naše evoluce za hranicemi Země

Jak se promění lidstvo, když vystoupí ze své kolébky? A jak se musí proměnit, aby vůbec mohlo z kolébky vystoupit? Tato kniha propojuje geopolitiku, neurovědu, etiku, technologii a kosmologii v hluboce lidské výpravě za odpovědí na jedinou otázku: Jsme připraveni vstoupit do vesmíru jako civilizace hodná hvězd? Od bezohledné těžby v Kongu až po digitální ústavy mimozemských kolonií, *Kosmický imperativ* ukazuje, že budoucnost mimo Zemi nebude utvářena jen technologiemi, ale především tím, kým se rozhodneme být. Kapitoly věnované degrowthu, AI, Prvotní směrnicí či domorodé moudrosti přinášejí vizi eticky vyspělejšího lidstva, které se učí žít s respektem k sobě, k planetě a k vesmíru. Tato kniha není sci-fi. Je to praktická příručka pro přežití a lidský rozkvět v kosmickém věku. Nabízí konkrétní nástroje pro transformaci myšlení, institucí a systémů, v nichž žijeme. Nepředkládá utopii, ale výzvu. Výzvu, kterou můžeme a měli bychom přijmout.

Tato kniha vychází z pečlivého studia skutečných událostí. Některé postavy a dialogy byly vytvořeny jako prostředek, který má čtenáři přiblížit složitou a často anonymní realitu. Jména byla v některých případech změněna kvůli ochraně identity, jindy se objevují sloučené postavy, jež v sobě spojují zkušenosti a hlasy mnoha jednotlivců.

Obsah

Úvod.....	7
Část I. Skryté vykořisťování: Cena pokroku na Zemi.	12
Kapitola 1: Temná strana těžby.	12
Pohled do zákulisí globálního těžebního průmyslu. Příběhy z afrických dolů, které ukazují, jak korporátní zisky rostou na úkor lidské důstojnosti.	
Kapitola 2: Systémy spoluviny.....	19
Jak mezinárodní právo, finanční architektura a tichý souhlas západních společností umožňují pokračující vykořisťování a ekologickou destrukci.	
Kapitola 3: Klamání odpovědnosti.....	26
Proč nefungují kampaně za odpovědnost a jak hlubší systémové vzorce spojují pozemskou těžbu se způsobem, jakým dnes uvažujeme o vesmíru.	
Část II. Evoluční imperativ: Od přežití k empatii.	34
Kapitola 4: Naprogramování pro konkurenci.....	34
Jak naše evoluční minulost formovala náš mozek pro přežití a proč tyto staré vzorce nestačí ve světě plném globálních problémů.	
Kapitola 5: Deficit empatie.....	42
Vědecké vysvětlení, proč je soucit selektivní a jak se dá vědomě rozšiřovat za hranice naší skupiny, druhu i generace.	
Kapitola 6: Mentální techniky.	52
Cesty k vědomé změně mysli. Meditace, psychedelika, systémový trénink. Jejich role v osobní i společenské evoluci.	
Část III. Degrowth jako morální a praktická nutnost.....	56
Kapitola 7: Co je degrowth?.....	56
Základy nové ekonomie, která spojuje ekologickou odpovědnost s lidským rozkvětem, nikoli s růstem za každou cenu.	
Kapitola 8: Mýty a realita.	65
Co degrowth není a co skutečně ukazují data o kvalitě života, spotřebě a planetárních limitech.	
Kapitola 9: Praktické cesty.	75
Jak mohou vypadat politiky, města a společnosti, které se rozhodly nahradit růst dostatkem, solidaritou a rovnováhou.	

Část IV. Člověk + AI: Synergie pro transformaci.	78
Kapitola 10: AI jako etické zrcadlo.	78
Když algoritmy nastaví zrcadlo našim předsudkům. Když se zároveň stanou nástrojem pro jejich překonání.	
Kapitola 11: Zábavy a správa.	86
Jak spolupráce člověka s umělou inteligencí může posilovat lidské hodnoty. Proč je klíčová důvěra, pravidla, struktury a spravedlivé partnerství.	
Kapitola 12: Rozšířená moudrost.	95
Možnosti umělé inteligence v predikci, plánování a simulaci. Jak nám mohou pomoci rozhodovat se lépe pro dobro všech a pro lepší budoucnost.	
Část V. Za hranicemi Země: Technologie a etika pro meziplanetární budoucnost.	100
Kapitola 13: Technologický základ.	100
Tři pilíře budoucí expanze – kvantové počítání, biotechnologie, nanotechnologie. Jak se s umělou inteligencí mění naše možnosti i odpovědnost.	
Kapitola 14: Navrhování mimozemských komunit.	109
Jak postavit komunity na Měsíci či Marsu, které jsou nejen obyvatelné, ale zároveň jsou také eticky, kulturně a ekologicky životaschopné.	
Kapitola 15: Prvotní směrnice.	117
Nový etický rámec pro nový svět. Inspirace domorodými tradicemi, vědou a hlubokou pokorou. Proč je důležité neničit to, co ještě nechápeme.	
Část VI. Závěr: Evoluce za naše hranice.	125
Kapitola 16: Zrcadlo hvězd.	125
Vesmír jako odraz lidství a výzva, abychom se stali bytostmi, které si zaslouží budoucnost mezi hvězdami.	
Epilog: Výzva ke kolektivnímu probuzení.	137
Co může udělat jednotlivec i společnost. Jak krok za krokem tvořit kulturu hodnou kosmického věku.	
Doslov.	139
Inspirace a doporučená četba.	140

Úvod

Evoluční křižovatka: Bezprecedentní zkouška lidstva

Padesát let poté, co první člověk stanul na Měsíci, se sen o multiplanetárním životě, dříve vyhrazený stránkám science fiction, stává reálnou možností. Soukromé rakety pravidelně míří k oběžné dráze, roboti zkoumají marťanskou půdu a plány na trvalé lunární základny přecházejí z vizí do technické realizace. A přesto přetrvává základní otázka:

Jsme skutečně připraveni?

Nejde o připravenost technickou. V té jsme udělali ohromný skok. Jde o připravenost mentální a etickou. Zatímco naše schopnost stavět stroje dosáhla bezprecedentní úrovně v dějinách, schopnost vytvářet spravedlivé společnosti a pečovat o život samotný zaostává. Umíme navrhnout uzavřené systémy podpory života na cizích planetách, ale stále bojujeme s tím, jak udržitelně žít na jediné planetě, kterou zatím máme. Tato dekáda nám nastavila drsná zrcadla. Žijeme v paradoxu, který v historii Země, dlouhé 4,5 miliardy let, nemá obdoby. Jsme jediný živočišný druh, který dokáže uskutečnit obrovský evoluční skok a zároveň je schopen vyhladit sám sebe. Během několika málo generací můžeme urazit větší kus cesty než v uplynulých pěti stoletích. Nebo můžeme jako civilizace zaniknout. Tento zánik by nebyl důsledkem přirozených sil. Byl by výsledkem našich vlastních konstruktů, systémů, které jsme stvořili, ale nedokázali ukočírovat. Klimatický kolaps, zhoubné technologie, kulturní rozpad, to vše jsou projevy jediné otázky: dokážeme se jako druh přizpůsobit rychleji, než zničíme sami sebe? To je skutečná zkouška moudrosti, před kterou nyní stojíme. A současně i jediná šance. Poprvé v dějinách jsme schopni pochopit vlastní vývoj. Nikoli jako náhodný sled událostí, ale jako něco, co můžeme vědomě utvářet. Mluvíme o vědomé evoluci, o schopnosti přehodnotit, kdo jsme, a zvolit, kým se chceme stát.

Axiomy nového humanismu

Vodítko pro etiku věku meziplanetárního života

Ve chvíli, kdy máme v rukou technologie schopné přetvářet svět nebo jej zničit, potřebujeme víc než nástroje. Potřebujeme směr. Etický kompas, který obstojí nejen na Zemi, ale i za jejími hranicemi. Tato kniha stojí na čtyřech základních principech. Axiomech nového humanismu, jež se jako nit vinou celým jejím obsahem. Nejsou to pravidla pro dalekou budoucnost, ale vodítka, která potřebujeme dnes.

První axiom: Propojenost všeho živého

Biologické, sociální, technologické i ekonomické systémy tvoří jeden vzájemně propojený celek. Každé rozhodnutí má dopady, které přesahuje jeho původní kontext. Tento princip nás učí vnímat svět nikoliv jako shluk oddělených částí, ale jako živou síť, jejíž stabilita závisí na každém jejím vlákně.

Druhý axiom: Rozšiřování morálního kruhu

Naše etické hranice se nesmí zastavit u jednoho národa, jednoho biologického druhu ani pouze u současné generace. Morální odpovědnost se musí rozšířit k budoucím potomkům, k jiným formám života, k planetárním systémům, které mohou být ovlivněny naším jednáním. Kruh, do kterého zahrnujeme „my“, musí růst s rozsahem našeho vlivu.

Třetí axiom: Vědomá evoluce

Poprvé v dějinách života na Zemi držíme v rukou klíč ke své vlastní evoluci kulturní, technologické i biologické. Tato schopnost nás zavazuje. Nesmíme ji zneužít k posílení destruktivních vzorců. Místo toho ji musíme využít k utváření systémů, které podporují důstojnost, spolupráci a dlouhodobou udržitelnost.

Čtvrtý axiom: Dostatek jako prosperita

Skutečná prosperita nespočívá v nekonečném růstu. Spočívá v dostatku, který nevyžaduje vykořisťování. Znamená to kultivovat ekonomické a sociální struktury, v nichž je kvalita života

důležitější než kvantita spotřeby. Jak pro současné, tak pro budoucí generace.

Tyto axiomy nejsou zbožným přáním. Jsou podmínkou přežití. Přežití nejen v planetárním, ale i vesmírném měřítku. Technologie samy o sobě nám budoucnost nezaručí. Můžeme postavit raketu, která doletí na Mars, ale pokud se nepodíváme i dovnitř, pokud nepřehodnotíme způsob, jakým myslíme, cítíme a jednáme, přeneseme na Mars spolu s raketou i své nejhorší vzorce. Kosmická budoucnost není pouze o tom, co vytvoříme. Je o tom, kým se staneme.

Zrcadlo současnosti: Výzva k uznání vlastních selhání

Tváří v tvář realitě dnešního světa nemůžeme přehlížet, že nám technologický pokrok poskytl sílu bez odpovídající moudrosti. Na mnoha místech planety zůstává cena za naše pohodlí zaplacená krví, půdou a tichým utrpením těch, kteří nemají prostředky na to se bránit. „Když sleduji, jak pracujeme v dolech, nevidím žádný rozdíl mezi námi a koloniálními časy,“ říká Mumbisha, horník z konžské provincie Katanga. Ukazuje své zjizvené ruce. „Naši páni mají jen jiná jména a jinou barvu kůže. Výsledek je ale stejný. Naše země bohatne, a my přesto zůstáváme chudí.“ Mumbishův příběh není výjimkou, je symptomem nemocného systému. Navzdory proklamacím o lidských právech a udržitelnosti umožňují vlády vyspělých států často vědomé, systematické vykořisťování rozvojových oblastí. Interní dokumenty, dnes veřejně přístupné, dokládají opakující se vzorec. Tam, kde se střetává humanita a zisk, vítězí zisk. Těžba surovin pokračuje tempem, které je neudržitelné nejen pro životní prostředí, ale i pro samotnou myšlenku globální spravedlnosti. Místní komunity trpí znečištěním, vysídlením a ztrátou autonomie, zatímco globální bohatství roste a zároveň se stále více soustřeďuje v rukou menšiny. Planeta se otepluje, ekosystémy se hrouť, důvěra v instituce slábne. Za těmito strukturálními problémy však stojí něco hlubšího. Naše evoluční nastavení. Instinkty, které kdysi chránily malá společenství. Tribalismus, soutěživost. V tomto globálně propojeném světě, ve kterém vzájemná závislost už není možností,

ale faktem, působí potřeba akumulovat bohatství destruktivně. Ve schopnosti vytvářet rakety, kvantové procesory a autonomní systémy jsme dosáhli vrcholu, ale pokud jde o schopnost žít spolu jako rovní s rovnými, stále zápasíme s první lekcí. Skutečnou výzvou tedy není jen napravit to, co bylo poškozeno, ale začít konečně žít podle hodnot, k nimž se tak často hlásíme. Neznamená to jen vědět, co je správné, ale také podle toho jednat. V tom spočívá rozdíl mezi etickým ideálem a jeho praktickou realizací, civilizační zralostí. Uprostřed současné krize existuje i tiché, ale hluboké volání po změně. Již dnes můžeme zahlédnout záblesky nového vědomí. Vědomí, které roste nikoli navzdory výzvám naší doby, ale právě skrze ně. A právě vy, čtenáři, se můžete stát jeho součástí. Ne tím, že budete pouze vstřebávat myšlenky z těchto stránek, ale tím, že je vnesete do svého každodenního života. Do svých rozhodnutí, která činíte v práci, ve své komunitě, v tichých chvílích přemýšlení. Tato kniha představuje cestu proměny, která spojuje dva klíčové rámce. Ekonomiku degrowthu a partnerství člověka s umělou inteligencí. Degrowth nepředstavuje návrat zpět, ale krok kupředu. Krok směrem k ekonomickému systému, který je sladěn s limity planety a potřebami lidí. Umělá inteligence, pokud bude kultivována jako partner, nikoli jen jako nástroj nebo náhrada, nám může pomoci překonat kognitivní omezení a navrhnout systémy založené na větší empatii, předvídativosti a udržitelnosti. Na první pohled se tyto myšlenky mohou zdát jako idealistické, nebo dokonce naivní. Konzervativní hlas by mohl namítnout, že jdou proti „lidské přirozenosti“. Libertarián by mohl varovat před přílišnou regulací. Materialista by se mohl ptát na jejich praktickou proveditelnost. V této knize se podobným pochybnostem nevyhýbám. Naopak, беру je vážně, protože vím, že skutečný pokrok nevzniká popřením rozdílů, ale nalezením společného jazyka mezi odlišnými perspektivami. V tomto duchu zde představuji nový humanismus. Ne jako abstraktní filozofii, ale jako etický rámec zakořeněný v realitě našeho propojeného světa. Rámec, který nás nevyzývá k dokonalosti, ale k růstu a ke společné cestě.

V následujících kapitolách se vydáme na cestu, která začíná v dolech, kde jsou lidé vykořisťováni, a končí na samotných hranicích lidského poznání v neurovědeckých laboratořích,

zkoumajících empatii, v experimentech s postrůstovými ekonomiky a v odvážných návrzích habitatů na Marsu. Prozkoumáme, jak technologie jako kvantové počítače, biotechnologie a umělá inteligence mohou urychlit nejen naši schopnost zakládat soběstačné kolonie mimo Zemi, ale především naši vlastní etickou evoluci. Tato cesta nás bude opakovaně konfrontovat s jednou zásadní pravdou: hvězdy nejsou jen vzdáleným cílem. Jsou zrcadlem. A to neúprosným. Ukazují nám, kým jsme teď, a ptají se, kým se chceme stát. Pokud nám mají předat jediné zásadní poselství, pak možná právě toto: Do vesmíru nelze vstoupit se stejným vědomím, které zraňuje naši vlastní planetu. Stojíme před volbou. Můžeme zůstat uvěznění v zastaralých mentálních modelech. Být posedlí růstem, zaslepeni soutěžením, uvěznění v cyklech vykořisťování. Nebo můžeme vykročit k vědomé transformaci. Stát se bytostmi hodnými hvězd. Moudrými správci, nikoli dobyvateli. Budoucnost našeho druhu visí na vlásku. Tato kniha je pozvánkou. Nejen k přemýšlení, ale k zásadnímu rozhodnutí. K odpovědnému jednání.

Část I. Skryté vykořisťování: Cena pokroku na Zemi

Kapitola 1: Temná strana těžby

„Narodil jsem se ve stínu dolu a pravděpodobně ve stínu dolu i zemřu,“ říká Daniel Muteba z konžské provincie Katanga. Stojí na okraji obrovské jámy, která kdysi bývala jeho rodnou vesnicí. „Kobalt z našich hor pohání telefony a elektromobily po celém světě, a přesto naše děti stále nemají elektřinu, aby se po setmění mohly učit.“ Danielova slova nejsou stížností. Jsou tichým, neúprosným svědectvím. Odhalují hluboký rozpor mezi tím, co dnes nazýváme pokrokem, a cenou, kterou za něj platí lidé, jejichž příběhy zůstávají často opomíjené. Jeho hlas a s ním i hlasy tisíců dalších proniká k jádru problému. Technologický rozvoj bez etického ukotvení nevede k pokroku, ale k opakování těch nejtemnějších kapitol lidské historie. Tento příběh nezačíná ani nekončí jedním dolem. V únoru 2022 zaznělo v londýnské soudní síni přiznání, které na okamžik rozvlnilo globální finanční svět. Glencore, jedna z největších těžebních a komoditních firem světa přiznala, že systematicky uplácela vládní představitele v Africe, aby si zajistila přístup k ropným a těžebním právům. Více než sto milionů dolarů v úplatcích proudilo do Demokratické republiky Kongo, Nigérie a Rovníkové Guineje. Britský úřad pro závažné podvody tak po letech vyšetřování konečně postavil tento korporátní gigant před spravedlnost. Skutečný šok však přišel s tím, co se neřeklo nahlas. Západní vlády o těchto praktikách dlouhodobě věděly, a přesto nezasáhly. Odtajněné depeše ukazují, že britští úředníci byli o korupci informováni více než deset let. Přesto během této doby Glencore dál těžila, dál obchodovala, dál využívala diplomatickou podporu a veřejné financování. Byla „příliš strategicky důležitá“ na to, aby proti ní zasáhli. Tento vzorec, ve kterém ekonomické zájmy převažují nad lidským utrpením, není výjimkou. Je systémovým selháním. Selháním morálky, kterou jsme zredukovali na to, co je výhodné pro národní rozpočet nebo politickou stabilitu. Je to v přímém rozporu s druhým axiomem Rozšiřování morálního kruhu. Místo toho, aby se náš soucit rozšiřoval, zúžil se na geografii zisku. A právě tady, v těchto nezažehovaných ranách naší vlastní planety, leží výzva. Nejen k lepšímu

dohledu nebo ke vzniku přísnějších zákonů, ale ke skutečné transformaci způsobu, jakým vnímáme odpovědnost, solidaritu a cenu pokroku.

Rostoucí morální propast: Globální vzorec spoluviny

Vzorec, v němž jsou etické prohřešky vědomě tolerovány a zisk systematicky stavěn nad lidské životy, není izolovanou odchylkou. Je to globálně rozšířený symptom strukturálního selhání, hluboce zakořeněný v našich ekonomických modelech, právních systémech a hodnotových prioritách. A právě proto nás staví před jednu zásadní otázku: Pokud jako lidstvo nedokážeme zajistit spravedlnost a důstojnost zde na Zemi, v prostředí, které známe a ve kterém jsou důsledky našeho jednání bezprostředně patrné, jak můžeme doufat, že se budeme chovat zodpovědně ve světě, který teprve objevujeme? Podívejme se na příklady ze západní Afriky. Američtí giganti ExxonMobil a Chevron, kteří v regionu působí, byli již před více než deseti lety předmětem diplomatických depeší, zveřejněných díky únikům informací. Ty dokumentovaly, že tyto společnosti dobře věděly o rozsáhlé korupci a že environmentálně selhaly. Přesto dál těžily, dál dostávaly diplomatickou podporu, dál profitovaly. Zatímco se ve Washingtonu pronášely sliby o transparentnosti a boji proti korupci, skutečná politika se řídila jinou logikou. Logikou strategického ticha ve všech případech, kdy šlo o energetické zájmy. Teprve pod tlakem veřejného skandálu a vyšetřování podle zákona o zahraničních korupčních praktikách se následně začala uplatňovat jakási forma odpovědnosti. Jde o hluboký rozpor mezi deklarovanými hodnotami a faktickým jednáním. Je to známka morálního kruhu, který se nerozšiřuje, ale zužuje na sféru vymezenou národní bezpečností, korporátním ziskem a okamžitým prospěchem. Stejný vzorec nalezneme i na severní polokouli. Kanadské těžební firmy jako First Quantum Minerals a Barrick Gold čelily dlouhodobým obviněním z daňových úniků a působení ekologických škod v Zambii a Tanzanii. Vyšetřování z roku 2011 ukázalo, že navzdory miliardovým příjmům z těžby mědi, plynuly zpět do místních komunit jen zanedbatelné částky. Zatímco se tyto firmy těšily diplomatickému krytí a podpoře financování svého dalšího rozvoje, pokusy o zavedení

odpovědnosti, například ustanovení ombudsmana pro odpovědné podnikání v roce 2019, skončily jako institucionální torzo bez reálných pravomocí. Fasáda odpovědnosti bez reálného účinku. Toto není jen právní nebo politické selhání. Je to ukázka kultury, která stále upřednostňuje neomezený růst a maximalizaci zisku před spravedlností a udržitelností. Tato kultura je přímým opakem čtvrtého axiomu Dostatek jako prosperita. Tam, kde by měl vládnout princip rovnováhy a regenerace, panuje logika akumulace a přesouvání nákladů a škod na druhé. Pokud budeme tyto vzorce nadále akceptovat, stanou se výchozím nastavením i v našich budoucích světech.

To, co jsme si dosud popsali, nejsou výjimky. Jsou to vzorce. A tyto vzorce se opakují napříč kontinenty, odvětvími i desetiletími. Z diplomatických depeší, výpovědí whistleblowerů a soudních spisů se vynořují tři konstantní rysy selhání, které by měly být pro každého morálně uvažujícího člověka důvodem k hlubokému znepokojení.

1. **Vědomost bez činu.** Úředníci v Londýně, Washingtonu i Ottawě byli pravidelně informováni o zneužívání a destrukci, které probíhaly pod jejich tichým dohledem. Přesto neudělali vůbec nic. Vědět o nepravostech a nezasáhnout je výmluvným příkladem selhání třetího axiomu Vědomá evoluce. Vědět, že se děje něco špatného, a nejednat, to není nevědomost. To je morální rezignace.
2. **Opožděná nebo symbolická odpovědnost.** Ta přicházela obvykle až tehdy, když veřejný tlak, mediální skandál nebo soudní řízení učinily nečinnost úředníků politicky neúnosnou. Systémy, které by měly předcházet nespravedlnosti, místo toho jen zakrývaly její rozsah, dokud to šlo. Nepůsobily tak jako obránci hodnot, ale jako manažeři reputace.
3. **Systematické podřizování etiky ekonomickým a geopolitickým zájmům.** Zisk je nadřazen lidské důstojnosti. Strategický vliv je důležitější než ekologická integrita. Tento postoj je přímým popřením druhého axiomu Rozšiřování morálního kruhu. Místo toho, aby se náš etický horizont rozšiřoval, zužuje se na nejbližší sféru výhod a moci. Tato selhání nelze vysvětlit jen jako selhání jednotlivců. Nejde